

การบริหารโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐาน : ความท้าทายของการปฏิรูป การศึกษาในทศวรรษที่สอง

SCHOOL AND COMMUNITY BASED MANAGEMENT: THE CHALLENGE OF EDUCATIONAL REFORM IN THE SECOND DECADE

สุกัญญา แชมช้อย¹
Sukanya Chamchoy

บทคัดย่อ

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ผ่านมาของไทยพบว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะในด้านของการบริหารการศึกษาที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจการศึกษาไปยังสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษา ในลักษณะของการบริหารการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ผลปรากฏว่าทุก ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สำหรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองนี้เน้น เป้าหมาย 3 ประการ คือ 1) คุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ 2) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัด การศึกษา จากความท้าทายของเป้าหมายดังกล่าวโดยเฉพาะเป้าหมายที่ 3 นั้น คงถึงเวลาที่ระบบการศึกษา ไทยจะต้องหันมาให้ความสำคัญกับชุมชน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาในลักษณะของการบริหาร การศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐาน โดยการบูรณาการฐานทรัพยากรของชุมชน เครือข่ายทางสังคม ระบบความรู้และระบบคุณค่าและความเชื่อของชุมชน เพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและ ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง และเกิด กระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืนนั่นเอง

Abstract

Education Reform in Thailand was not as successful as it should be during the last decade especially in case of educational administration that focused on the decentralization to educational service area offices and schools by school based management, indicated that all stake holders did not fully participate. In the second round, the reform will aim at 1) The quality and standards of learning, 2) Increase opportunities for quality education and learning for all, and 3) Promotion of education management the participation by all sectors in communities. The challenges of those three folds, especially the third one, the Thai education system must pay attention allowing communities to

¹ ดร. ภาควิชาบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

associate with the circumstance of school – community based management. Community resources, social networks, knowledge systems, values and beliefs of communities must be integrated in order to provide education in accordance with the real needs and problems of the communities. All sectors in the communities involve sustainably with education process and systems.

1. บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคม ประเทศชาติ และประชาคมโลกในทุกด้าน จากความสำคัญดังกล่าว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดของการปกครองประเทศในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญต่อการจัดและพัฒนาการศึกษาของประเทศเป็นอย่างมาก โดยได้กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาไว้หลายมาตรา ที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน เพื่อให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ส่งเสริมให้มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเอง พัฒนาค้นให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามเอกลักษณ์ และความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ผ่านมาของไทยพบว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะในด้านของการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจการศึกษาไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ในลักษณะของการบริหารการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน (School Based Management : SBM) ซึ่งพบว่าทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้

(สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 หน้า 5) ในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองนี้ได้กำหนดเป้าหมายหลัก 3 ประการ คือ 1) คุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ 2) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา จากความท้าทายของเป้าหมายดังกล่าวโดยเฉพาะเป้าหมายที่ 3 การบริหารการศึกษาในลักษณะปัจจุบันคงไม่สามารถผลักดันให้ประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย ถึงเวลาที่ระบบการศึกษาไทยต้องให้ความสำคัญกับชุมชน โดยให้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา ในลักษณะของการบริหารการศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐาน ที่สามารถบูรณาการทรัพยากร เครือข่ายทางสังคม ระบบความรู้ และระบบคุณค่า และความเชื่อของชุมชน เพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง และเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืนนั่นเอง บทความนี้จะนำเสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐาน (School and Community Based Management: SCBM) ประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน แนวคิดการศึกษาโดยชุมชนเป็นฐาน (Community-based education) และแนวทางการบริหารการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

2.1 ความหมายของชุมชน

ชุมชน หรือ Community มีรากศัพท์เก่าของภาษาอินโด-ยูโรเปียน 2 คำ คือ Mei หมายถึง การเปลี่ยนแปลง (change) หรือการแลกเปลี่ยน (exchange) สนธิกับคำว่า Kom หมายถึง ด้วย หรือ กับ (with) รวมเป็น Kommein หมายถึง แบ่งปันโดยทั้งหมด มีการให้ความหมายของ “ชุมชน” ไว้ตามลักษณะที่ผู้ให้ความหมายต้องการเน้นหรือให้ความสำคัญ ชุมชนจึงมีความหมายที่แตกต่างกันออกไป ดังที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546 หน้า 368) ได้ให้ความหมายไว้คือ ชุมชน หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งความหมายดังกล่าวเป็นความหมายตามรูปศัพท์ นอกจากนี้ยังมีความหมายในลักษณะที่เป็นพื้นที่หรือบริเวณทางภูมิศาสตร์ ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกันในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งมีอาณาบริเวณที่แน่นอนหรือหมายถึงพื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคน โดยมีความผูกพันกับพื้นที่แห่งนั้นและยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นและมั่นคง เช่น หมู่บ้าน สันธยา พลศรี (2550 หน้า 66) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคม ความเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีจิตสำนึกร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน ผูกพันเอื้ออาทรกัน ร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะเครือข่าย ภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคน หมู่ชน กลุ่มทางสังคม ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันภายใต้กฎเกณฑ์และวัฒนธรรมเดียวกัน บนพื้นฐานของ

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน

2.2 องค์ประกอบของชุมชน

สันธยา พลศรี (2550 หน้า 68-69) ได้จำแนกองค์ประกอบของชุมชนโดยทั่วไปดังต่อไปนี้

1) คน คือ บุคคลหรือกลุ่มคนที่รวมกันเป็นสมาชิกของชุมชนด้วยจิตสำนึกร่วมกัน มีความสัมพันธ์กัน เอื้ออาทรกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2) องค์การ คือ กลุ่มคนที่มีการจัดระเบียบ มีวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน เพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกัน

3) อาณาบริเวณ คือ พื้นที่สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยและดำเนินกิจกรรมร่วมกันของสมาชิก

4) การบริหารจัดการชุมชน คือ การดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่มองค์กรต่างๆ ละแวกบ้าน หมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาลระดับต่างๆ เป็นต้น

5) การจัดระเบียบสังคม คือ มีบรรทัดฐานทางสังคม สถาบันสังคมต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางให้สมาชิกปฏิบัติร่วมกัน

6) ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม คือ ระเบียบแบบแผนของความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกที่มีลักษณะเป็นหุ้นส่วนกัน เป็นกัลยาณมิตร และเป็นเครือข่ายซึ่งกันและกัน เป็นต้น

7) ระบบการติดต่อสื่อสาร คือ มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ทำให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจในข้อมูลข่าวสาร และเชื่อมโยงประสานกันได้ง่าย

8) วัฒนธรรมของชุมชน คือ การมีวิถีชีวิตร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของชุมชน ซึ่งอาจจะมีหลากหลาย แต่สมาชิกของชุมชนยอมรับและดำเนินชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข

9) ทุนของชุมชน เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชนทั้งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น และทรัพยากรที่คนในชุมชนสร้างขึ้น เช่น ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชน เป็นต้น

10) ผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นผลของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งต้องแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกอย่างเป็นธรรมหรือเท่าเทียมกัน เป็นที่พึงพอใจของสมาชิก ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นชุมชน

จากองค์ประกอบของชุมชนดังกล่าวนี้ ได้ว่าเป็นทรัพยากรทางการบริหารการศึกษาที่สำคัญ หากสถานศึกษาสามารถใช้ฐานทรัพยากรของชุมชนมาช่วยในการบริหารจัดการศึกษา ร่วมกันได้ ก็จะทำให้เกิดพลังมหาศาลในการร่วมกันพัฒนาการศึกษาได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. การศึกษาโดยชุมชนเป็นฐาน (Community-based education)

ประเวศ วะสี (2548 หน้า 62-69) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์การจัดการเรียนของชุมชนในทศวรรษใหม่ว่า การเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นการเรียนรู้แบบคิดแยกส่วน ไม่ได้นำความเป็นทั้งหมดและวิถีชีวิตเป็นตัวตั้ง ขาดการเชื่อมโยงการอยู่ร่วมกันหรือชุมชน จึงทำให้ไม่มีพลังพอที่จะต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์ที่ไหลบ่าเข้ามาได้ หากชุมชนมีความเข้มแข็งก็จะสามารถจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้ โดยโลกในอนาคตจะเป็นโลกของชุมชนที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เป็นชุมชนที่สามารถจะดูแลกันเองได้ทั้งหมด เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างบูรณาการและสมดุลในเรื่องต่างๆ

ด้วยเหตุนี้การส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการเรียนรู้ร่วมกันโดยเน้นการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ และต้องพัฒนาอย่างบูรณาการเพราะทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันและมีผลกระทบถึงกันหมด การจัดการศึกษาจึงต้องเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย ต้องนำพื้นที่ทั้งหมู่บ้านและชุมชนเป็นตัวตั้ง โดยเน้นการทำงานร่วมกันของหน่วยงานในชุมชน โดยให้ทุกฝ่ายได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน แล้วค่อยขยายเป็นเครือข่ายการเรียนรู้

ดังนั้นการศึกษาโดยชุมชนเป็นฐานจึงเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งถึงความเข้าใจ ความต้องการของชุมชนโดยผู้เรียน ครู และกิจกรรมการเรียนจะเกิดขึ้นในชุมชน ผู้เรียนจะเรียนรู้ทุกอย่างโดยตรงจากชุมชน ซึ่งการศึกษาโดยชุมชนเป็นฐานก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนเกี่ยวกับปัญหาของชุมชนและการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ยังทำให้คนในชุมชนรู้จักเลือกแหล่งทรัพยากรจากภายนอกมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนอีกด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสิ่งที่สำคัญของการศึกษาที่ใช้ชุมชนเป็นฐานคือ กระบวนการที่ทำให้เห็นถึงสัมพันธภาพของคนในชุมชนและช่วยให้พัฒนาไปถึงการตระหนักในการเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับสังคม นโยบายสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และเรื่องอื่น ๆ การจัดการศึกษาโดยชุมชนเป็นฐานจะต้องจัดขึ้นภายใต้ความเชื่อว่าการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ประสบความสำเร็จ และการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้นจะต้องเกิดขึ้นภายใต้ความเป็นอิสระ ความสามารถในการแสดงความคิดเห็นและความสมัครใจ โดยสถานศึกษาก็ต้องเปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนด้วย

4. แนวคิดการบริหารการศึกษาโดยใช้ สถานศึกษาและชุมชนเป็นฐาน (School and Community Based Management)

จากการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ผ่านมาพบว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการศึกษาซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ เนื่องจากยังไม่เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 นี้ จึงมีความท้าทายว่าการบริหารและการจัดการศึกษาในรูปแบบใดที่จะส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ผู้เขียนจึงได้เสนอแนวทางการบริหารการศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานที่มีวัตถุประสงค์หลักคือ การคืนอำนาจการบริหารจัดการสถานศึกษาจากรัฐให้แก่ชุมชน ในทางปฏิบัติจะเป็นการเพิ่มความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชนและผู้ปกครอง โดยมีความเชื่อว่าแนวทางดังกล่าวจะทำให้ผู้รับบริการการศึกษาที่มีความพึงพอใจในการศึกษาที่จัดให้ หลักสูตรของโรงเรียนจะตอบสนองความต้องการและค่านิยมของผู้ปกครอง และชุมชนมากที่สุด ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการบริหารต่าง ๆ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 วิวัฒนาการของกระบวนทัศน์ การบริหารโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็น ฐาน

กระบวนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานนั้น ดอดด์ และคอนซาล (Dodd and Konzal, 2002) ได้จำแนกออกเป็น 3 กระบวนทัศน์ตามยุคดังนี้

1) กระบวนทัศน์เก่า (The old paradigm) ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา

บ้าน และชุมชน ในยุคก่อนนั้นมีความสัมพันธ์กันแบบแยกส่วน โดยมีลักษณะดังนี้ (1) มุ่งสนใจเฉพาะกิจกรรมของสถานศึกษา คือ พัฒนาทักษะทางวิชาการและความรู้ (2) เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ที่ถูกกำหนดจากสถานศึกษา (3) มีความเป็นราชการ ไม่เป็นกันเอง และเป็นการสื่อสารทางเดียว (4) เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเพื่อปกป้องหรือป้องกันตนเองของสถานศึกษา (5) มีสายการบังคับบัญชาสูง และทุกคนไม่สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน (6) ละเลยความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมของบ้านและชุมชน โดยบางครั้งครอบครัวยุคหนึ่งจะถูกมองข้ามไปเลย (7) ดำรงไว้ซึ่งอำนาจของสถานศึกษา (8) มองว่าผู้ปกครองเป็นเสมือนตัวปัญหาของสถานศึกษา (9) กำหนดขอบเขตให้ชุมชนอยู่ภายนอกโดยจะให้การยอมรับก็ต่อเมื่อสถานศึกษามีความต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น โดยความสัมพันธ์ในยุคนั้น สถานศึกษามักจะตั้งคำถามว่าผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ทำอะไรเพื่อสถานศึกษาบ้าง (ดอดด์ และคอนซาล, 2002 หน้า 25)

2) กระบวนทัศน์ระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Phase) สำหรับยุคเปลี่ยนผ่านนี้เป็นความสัมพันธ์ที่สถานศึกษา บ้าน และชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ หรือการร่วมดำเนินกิจกรรม ดังนี้ (1) มุ่งสนใจกิจกรรมของสถานศึกษา และพัฒนาความเป็นกันเอง หรือบางหลักสูตรอาจมีความเป็นส่วนบุคคลสูงมาก (2) มีความสัมพันธ์กันทางตรงกับสถานศึกษา โดยมีการสื่อสารกันแบบสองทาง (3) มีความเป็นราชการน้อย มีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น (4) เปิดโอกาสให้ภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น แต่ก็ยังมีการควบคุมอยู่บ้าง (5) การมีส่วนร่วมสูงขึ้น (6) ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมและสังคม (7) เริ่มมีการกระจายอำนาจ โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการนำเสนอผลงานต่อผู้ปกครองและชุมชนรับทราบ (8) ใช้ความเป็นพันธมิตร

ระหว่างสถานศึกษา บ้าน ชุมชน (9) สร้างเครือข่ายกับชุมชน (10) นักวิชาการเริ่มทำวิจัยศึกษาแนวทางการปฏิบัติของตน แต่ยังไม่ได้รวมถึงผู้ปกครอง และ (11) เข้าถึงสถานะที่เป็นสามัญ โดยความสัมพันธ์ในยุคนี้สถานศึกษาจะมีคำถามว่าทำอย่างไรผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ จะช่วยให้การดำเนินการของสถานศึกษาดีขึ้น (ดอดด์ และ คอนซาล, 2002 หน้า 109)

3) กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) สำหรับยุคกระบวนทัศน์ใหม่นี้ จะมีลักษณะของการร่วมกันดำเนินกิจกรรมมากที่สุด โดยที่ความสัมพันธ์และเครือข่ายมีความกว้างขวางและลึกซึ้ง ดังนี้ (1) มุ่งสนใจที่ความอยู่เย็นเป็นสุขของผู้เรียน โดยพัฒนาทั้งด้านวิชาการและความเป็นส่วนบุคคล (2) ไม่มีรอยต่อระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน สถานศึกษา และชุมชน (3) มีวัฒนธรรมในการแสวงหาความรู้ การเรียนรู้ และการทวงไถ่ผู้อื่น โดยการทำวิจัยร่วมกัน (4) การมีส่วนร่วมและความเป็นกันเอง (5) ไม่มีสายการบังคับบัญชา มีเพียงการร่วมมือกันของทุกคน (6) เห็นคุณค่าของสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างและต้องอนุรักษ์ไว้ (7) กระจายอำนาจระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน (8) ผู้ปกครองและชุมชนเป็นหุ้นส่วนของสถานศึกษา (9) มีเป้าหมายในการค้นหาวัตถุประสงค์ร่วมกัน (10) มีทางเลือกและวิธีดำเนินการที่หลากหลาย (ดอดด์ และ คอนซาล, 2002 หน้า 126)

จากกระบวนทัศน์ใหม่นี้ดังกล่าวการจัดการศึกษาจะต้องสะท้อนความเป็นชุมชนมากขึ้น หรือการเป็น “สถานศึกษาของชุมชน (Community School)” นั่นคือการศึกษาคงต้องจัดให้ตอบสนองความต้องการของปัจเจกบุคคล ชุมชน และกลุ่มคนหลากหลายวัฒนธรรม ขณะเดียวกันสถานศึกษาก็ต้องมุ่งเสริมสร้างให้ทุกหน่วยงานในสังคมมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเฝ้าหาความรู้ พัฒนาตนเองและสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อให้ทันกับโลกอนาคต ดังที่ แพลซแมน

(Flaxman, 2001 หน้า 6-7) ได้กำหนดหลักการไว้ดังนี้

- 1) การกำหนดความต้องการร่วมกันของสมาชิกในชุมชนว่าอะไรคือสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการศึกษาของเด็กในชุมชน
- 2) ความพยายามในการพึ่งตนเองของชุมชน ทั้งการที่สมาชิกในชุมชนพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และความรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของตนเอง
- 3) การพัฒนาภาวะผู้นำของชุมชน เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองและความพยายามที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ชุมชนดีขึ้น
- 4) การกระจายโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ลงไปตามภูมิภาคและตามชุมชน
- 5) การบูรณาการของการให้บริการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างสูงสุดโดยการร่วมมือกันของตัวแทนต่าง ๆ และองค์กรที่อยู่ในชุมชนเพื่อสร้างความมั่นใจว่าทรัพยากรได้ถูกใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน
- 6) สมาชิกทุกคนของชุมชนร่วมกันสร้างความมั่นใจในการพัฒนาชุมชนโดยรวมอย่างเต็มที่

7) ความรับผิดชอบของสถาบันสาธารณะที่รับผิดชอบต่อความต้องการในการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนต้องการ

8) การดูแลทั้งการศึกษาอย่างเป็นทางการและนอกระบบสำหรับคนในชุมชน

4.2 แนวทางการบริหารการศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชน

สำหรับแนวทางการบริหารการศึกษาที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ประกอบด้วย 7 ประการ ดังนี้

4.2.1 ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับสถานศึกษาอย่างอิสระเพื่อกำหนดเป้าหมายให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน หลักการสำคัญของการบริหารในลักษณะนี้คือ มุ่งเน้นการ

คิณอำนาจในการบริหารการศึกษาให้กับชุมชน เพื่อให้การจัดการศึกษานั้นเป็นไปเพื่อคนในชุมชน และโดยคนในชุมชนที่รับรู้สภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการศึกษาของประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เพื่อเป็นการศึกษาของชุมชน สำหรับแนวทางการบริหารสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (1) การส่งเสริมให้สถานศึกษาและชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจทางการบริหารและการจัดการศึกษาอย่างอิสระ (2) การสร้างกลไกการบริหารและจัดการศึกษา โดยองค์คณะบุคคลในระดับสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และถ่วงดุลอำนาจการบริหารจัดการระหว่างสถานศึกษาและชุมชน และ (3) การเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งในการบริหารและจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษาและชุมชน

4.2.2 ชุมชนเป็นหุ้นส่วนในการบริหารจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาจนถึงระดับที่ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของสถานศึกษา โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และทำที่สุดคือร่วมรับผิดชอบ สิ่งเหล่านี้เป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนจนกลายเป็นความเป็นหุ้นส่วนระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยร่วมการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนและชุมชน ประกอบด้วย

1) การมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของสถานศึกษา คือไม่ปล่อยให้การจัดการศึกษาเป็นเพียงหน้าที่ของสถานศึกษาเท่านั้น ทั้งนี้บุคลากรในชุมชนจะต้องมีวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาของชุมชนร่วมกัน โดยเกิดจากความร่วมกันคิดร่วมกันวางแผนและทำงานร่วมกันของชุมชนและสถานศึกษา ซึ่งการทำงานร่วมกันนี้จะทำให้ชุมชนสามารถกำหนดความต้องการของ

ประชาชนในชุมชนได้ว่าอะไรคือสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการจัดการศึกษาให้กับเด็กในชุมชน

2) การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบร่วมกัน การกำหนดบทบาททั้งของสถานศึกษาและชุมชนนั้นต้องมีชัดเจนและเกิดจากการร่วมกันกำหนดขึ้นมา ซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของสิ่งที่กำหนดขึ้นมาเอง และก่อให้เกิดความรับผิดชอบในบทบาทของตน

3) กระบวนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เมื่อมีเป้าหมายร่วมกัน มีการกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบที่ชัดเจนแล้ว สิ่งที่สำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การบริหารการศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานเกิดขึ้นได้จริง ก็คือกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้นไปสู่การปฏิบัติ การตรวจสอบทบทวนการปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และสุดท้ายคือการประเมินผลการปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษามีคุณภาพยิ่งขึ้น

ความเป็นหุ้นส่วนนั้นนำประโยชน์มาสู่การดำเนินงานของสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี และหุ้นส่วนที่มีศักยภาพก็จะทำให้การบริหารการศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานนั้นมีคุณภาพ ซึ่งจะสามารถเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้เรียนและชุมชนได้ดียิ่งขึ้นนั่นเอง สำหรับแนวทางการบริหารสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (1) การสร้างจิตสำนึกและความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานศึกษา (sense of belonging) ร่วมกันให้กับชุมชน และ (2) ส่งเสริมการดำเนินงานอย่างเป็นระบบโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

4.2.3 โครงสร้างการบริหารตามแนวราบที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจ การมีโครงสร้างการบริหารที่ตัวแทนของชุมชนได้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นโครงสร้างตามแนวราบที่มี

สายการบังคับบัญชาน้อยที่สุด มีการใช้อำนาจในการบริหารจัดการศึกษาร่วมกัน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความร่วมมือร่วมใจในการทำงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ซึ่งการจัดโครงสร้างนั้นจะพิจารณาใน 2 มิติ คือ มิติทางโครงสร้าง (structural) และมิติทางจิตสังคม (psychosocial) โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษานั้นเป็นเพียงมิติแรกคือ มิติทางโครงสร้างเท่านั้น แต่สิ่งที่ทำให้สถานศึกษาเป็นสถานศึกษาของชุมชนโดยสมบูรณ์แบบนั้นต้องมากกว่ามิติทางโครงสร้าง นั่นก็คือต้องมีมิติทางจิตสังคม ซึ่งต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับชุมชน ทั้งนี้สถานศึกษาจะต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างของสถานศึกษาเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยโครงสร้างที่ปรับปรุงนี้ควรจะเป็นโครงสร้างที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจ (Collaborative structure) ของสถานศึกษาและชุมชน เป็นโครงสร้างแนวราบที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีอำนาจในการบริหารมากขึ้น และมีการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับภาคอื่น ๆ โดยเปลี่ยนจากสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางมาเป็นแนวราบมีลักษณะความเสมอภาคมากขึ้น ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น กระจายความรู้ให้หลากหลายโดยไม่ผูกขาดอยู่กับสถานศึกษา สำหรับแนวทางการบริหารสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (1) การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารสถานศึกษาให้เป็นแนวราบที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจ (collaborative structure) ของสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งต้องปรับปรุงทั้งมิติโครงสร้างและมิติสังคม

4.2.4 การใช้ฐานทรัพยากรของชุมชนบูรณาการในการบริหารจัดการศึกษา
เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่ว่าจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นจะต้องธำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยฐานทรัพยากรตามแนวคิดของ สีลาภรณ์

บัวสาย (2547 หน้า 10) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับฐานทรัพยากรในชุมชนหรือท้องถิ่น ประกอบด้วย ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และฐานทรัพยากรที่เป็นองค์ความรู้ ซึ่งองค์ความรู้นี้อาจจะเป็นองค์ความรู้ที่มีการจัดการหรือจัดบันทึกไว้แล้ว หรือองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงองค์ความรู้ที่เป็นลักษณะของแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ฐานทรัพยากรเหล่านี้ชุมชนสามารถนำมาใช้สนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้ และเพื่อให้การธำรงไว้ซึ่งฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นสามารถสืบทอดต่อกันไว้ได้นั้น สถานศึกษาต้องส่งเสริมให้มีการระดมฐานทรัพยากรของชุมชนมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ โดยอาจนำฐานทรัพยากรที่เป็นองค์ความรู้ของชุมชนมาจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่เชื่อมโยงภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หรือการเชิญครูภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาร่วมจัดการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งความหลากหลายของทรัพยากรและองค์ความรู้ชุมชนนี้เอง จะทำให้เกิดความสมดุลในสังคมภาพรวม สำหรับแนวทางการบริหารสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (1) การส่งเสริมการใช้ฐานทรัพยากรของชุมชนเพื่อบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ (2) การส่งเสริมการระดมทรัพยากรของชุมชนเพื่อใช้ในการบริหารและการจัดการศึกษา

4.2.5 การพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาและชุมชนให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการในระดับที่สูงขึ้น โดยเครือข่ายทางสังคมเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางสังคมประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ 1) ลักษณะของสายสัมพันธ์ทางสังคม การสร้างเครือข่ายสายสัมพันธ์ของคนที่อยู่ในท้องถิ่นมีนัยยะที่สำคัญอย่างยิ่งในการระดมทรัพยากร ทุน แรงงาน

รวมถึงพลังความคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของท้องถิ่น และ 2) คุณภาพของสายสัมพันธ์ คือคุณภาพความเหนียวแน่นของสายใยทางสังคมนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือความเป็นชุมชนนั่นเอง โดยเครือข่ายเหล่านี้จะทำให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาเพื่อเติมเต็มศักยภาพให้ผู้เรียนและชุมชนได้เป็นอย่างดี สำหรับแนวทางการบริหารสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (1) การส่งเสริมความร่วมมือในการบริหารจัดการและการจัดการศึกษาของสถานศึกษากับเครือข่ายภายในชุมชน และเครือข่ายภายนอกชุมชนในรูปแบบสมัชชาการศึกษา

4.2.6 สร้างวัฒนธรรมในการแสวงหาความรู้ เรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาและชุมชน นั้นก็คือส่งเสริมการจัดการความรู้ (knowledge management) ของสถานศึกษาและชุมชน โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ของสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งการจัดการความรู้ทรงพลัง คือ การจัดการความรู้โดย “คนใน” ดังที่นภาพรรณ ะวะนนท์ (2550 หน้า 123) กล่าวว่าตัวชี้วัดด้านระบบความรู้ของชุมชน เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญมากและมีสหสัมพันธ์ (correlation) สูงกับสถานะความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมักจะเป็นชุมชนที่สามารถจัดการความรู้ตนเองได้ มีการนำเอาความรู้ที่สั่งสมถ่ายทอดสืบต่อกันมา มาปรับใช้กับสถานการณ์ใหม่ ๆ และมีการเรียนรู้เพื่อปรับหรือต่อยอดกับความรู้ที่มีผู้เชี่ยวชาญมาแนะนำ ซึ่งเป็นการดำเนินการตามหลักการขององค์การแห่งการเรียนรู้ ดังที่ เลวี (Lavie, 2006 หน้า 33) ได้กล่าวถึงความสำเร็จของสถานศึกษาของชุมชนว่าต้องมีวัฒนธรรมในการแสวงหาความรู้ เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ สำหรับแนวทางการบริหารสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (1) การส่งเสริมการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

ของสถานศึกษาและชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา (2) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ของสถานศึกษาและชุมชน เช่น ใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาและชุมชนใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มช่องทางในการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และกระจายข่าวสารที่เป็นความรู้และประโยชน์ ตลอดจนเพิ่มช่องทางในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ เช่น การสร้างเวบบอร์ดของสถานศึกษาและชุมชน หอกระจายข่าว สถานีวิทยุชุมชน เป็นต้น (3) พัฒนาศักยภาพและความสามารถในการใช้เทคโนโลยีให้กับผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียน และชุมชน เพื่อให้สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือ ในการแสวงหาความรู้ในทางที่ถูกต้อง ถูกวิธี และมีประสิทธิภาพ

4.2.7 การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาและผู้นำชุมชน ไนเคิร์ก และไนเคิร์ก (Niekerk and Niekerk, 2006 หน้า 84-99) ได้กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การบริหารจัดการตนเองของสถานศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ ดำเนินการเชิงกลยุทธ์ และการพัฒนาภาวะผู้นำ ซึ่งการบริหารการศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานนั้นต้องการผู้นำที่มีภาวะผู้นำ และมีวิสัยทัศน์ทางการศึกษา ทั้งในส่วนของผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา และผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชนหากไม่มีผู้ที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่แล้ว อาจจะทำให้การดำเนินการบริหารจัดการโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานไม่ประสบความสำเร็จ นอกจากการพัฒนาภาวะผู้นำให้กับผู้นำกลุ่มต่าง ๆ แล้วสิ่งที่สำคัญไม่น้อยก็คือ การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านนวัตกรรม และการบริหาร

ที่มีประสิทธิภาพอีกด้วย สำหรับแนวทางการบริหารสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (1) การส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา และผู้นำของชุมชน เพื่อเสริมสร้างวิสัยทัศน์และศักยภาพในด้านการจัดการศึกษา (2) การส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำทางด้านการบริหารให้กับผู้นำชุมชน (3) การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านนวัตกรรม และการบริหารที่มีประสิทธิภาพ (4) พัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ ทั้งที่เป็นบุคลากรของสถานศึกษาและชุมชน เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

สรุป

การบริหารการศึกษาโดยสถานศึกษาและชุมชนเป็นฐานมีเป้าหมายสูงสุด คือการคืนอำนาจการศึกษาให้กับสถานศึกษาและชุมชนได้มีอำนาจในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างแท้จริง โดยการบูรณาการฐานทรัพยากรของชุมชน เครือข่ายทางสังคม ระบบความรู้และระบบคุณค่า

และความเชื่อของชุมชน เพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะทำให้สถานศึกษาและชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แสวงหาความรู้หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาและในชุมชนร่วมกันจนเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นชุมชนที่มีศักยภาพ มีความเข้มแข็ง สามารถต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่นำมาทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์และโทษที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้ นอกจากจะทำให้การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองนี้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ 3 คือทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องแล้วก็จะเป็พลังในการขับเคลื่อนให้เป้าหมายที่ 1 คุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ และเป้าหมายที่ 2 เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ จนกระทั่งเป็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- นภาพร หะวานนท์. (2550). ดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน : ความกลมกลืนระหว่างทฤษฎีฐานรากกับข้อมูลเชิงประจักษ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประเวศ วะสี. (2548). หลากทัศนะว่าด้วยกระบวนการทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน. ใน ปาริชาติ วัลย์เสถียร. กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- เลขาธิการสภาการศึกษา.สำนักงาน. (2552). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561). กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟริก.
- สนธยา พลศรี. (2550). เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2547). พลังท้องถิ่นบทสังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Dodd, A. W. and Konzal, J. L. (2002). *How Communities Build Stronger Schools*. Palgrave Macmillan.
- Flaxman, E. The promise of Urban Schooling. *Eric Review*. 8 (Winter 2001): 6-7.
- Levie, J. M. Academic Discourses on School-Based Teacher Collaborative: Revisiting the Arguments. *Educational Administration Quarterly*. 42 (Dec 2006) : 33.
- Niekerk, E. J. van., Niekerk, P. P. du van. Strategic management in South African education : The leadership dimension. *Africa Education Review*. 3 (June 2006) : 84 – 99.